

Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti

TASHENEV
UNIVERSITY

“Alisher Navoiy va XXI asr”

10-ULUSLARARO KONFERANSI

Toshkent-Shimkent, 2025-yil 6-fevral

“Әлішер Науаи және XXI ғасыр”

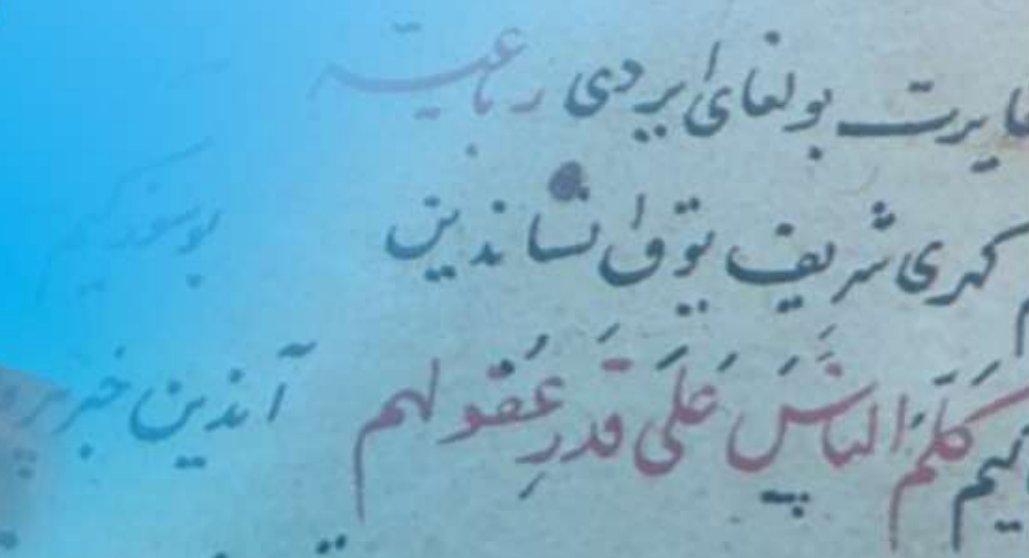
10-ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КОНФЕРЕНЦИЯ

Ташкент-Шымкент, 6 ақпан 2025 жыл

“Alisher Navo'i and the 21st century”

10th INTERNATIONAL CONFERENCE

Tashkent-Shymkent, February 6, 2025

**Alisher Navoiy nomidagi
Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti
Qozog'iston Respublikasi Jumabek
Tashenev nomli universitet**

«ALISHER NAVOIY VA XXI ASR»

**mavzusidagi 10-uluslararo konferansi
materiallari**

2025-yil 6-fevral

Toshkent – Chimkent – 2025

UO'K: 821.161.1=512.133

KBK: 83.3 (50')

A 51

Mas'ul muharrirlar:

Shuhrat SIROJIDDINOV,

filologiya fanlari doktori, akademik
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili
va adabiyoti universiteti rektori

Kanat BAYBOLOV,

Jumabek Axmetuli Tashenev nomli universitet rektori,
texnika fanlari doktori, professor

Tahrir hay'ati:

Boqijon To'xliyev (O'zbekiston), Nurboy Jabborov (O'zbekiston), Parida Bayneeva (Qozog'iston), Kemal Yavuz Ataman (Turkiya), Yashar Qosim (Ozarbayjon), Islam Jemeney (Qozog'iston), Farhod Rahimiy (Eron), Sholpan Arzimbetova (Qozog'iston), Karomat Mullaxo'jayeva (O'zbekiston), Janna Botabaeva (Qozog'iston), Baxtiyor Fayzullayev (Tojikiston), Dilnavoz Yusupova (O'zbekiston), Nozliya Normurodova (O'zbekiston), Shahlo Naraliyeva (Qozog'iston), Ilyos Ismoilov (O'zbekiston), Azizullah Aral (Afg'oniston), Orzigul Hamroyeva (O'zbekiston), Ozoda Tojiboyeva (O'zbekiston)

Ushbu to'plamda "Alisher Navoiy va XXI asr" mavzusidagi 10-uluslararo konferansi materiallari jamlangan. To'plamda Alisher Navoiy adabiy-ilmiy merosining mumtoz adabiyotimizdagi o'rni va bugungi kun uchun ahamiyati, shuningdek, shoir ijodiga bog'liq holda matnshunoslik va tilshunoslik muammolariga doir ilmiy maqolalar o'rin olgan. Navoiyshunoslikning bugungi holati va istiqboli borasida muayyan tasavvur berishi uning ahamiyatini belgilaydigan omillardan biridir. Kitob filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistrantlar va bakalavr talabalari hamda keng o'quvchilar ommasiga mo'ljallangan.

Mualliflar qarashi va asarlar nomlaridagi imlo tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin.

**Әлішер Науаи атындағы Ташкент
мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті**

**Қазақстан Республикасы Жұмабек
Тәшенев атындағы университет**

«ӘЛІШЕР НАУАИ ЖӘНЕ XXI ҒАСЫР»

**тақырыбындағы 10-халықаралық
конференция материалдары**

2025 жыл 6 ақпан

Ташкент – Шымкент – 2025

FÂNÎ DİVANINDAKİ AVNÎ DİVANINDAN TERCÜME OLUNMUŞ ŞİİRLER ÜZERİNE

Erfan ESHGHINOUR

Urmia University Hukuk Öğrencisi

Eshghinourerfan@gmail.com

10.52773/tsuull.conf.navoiy.2025/I0F01285

Özet: Bu çalışma, Avnî ve Fânî divanlarında yer alan, biri Türkçe diğeri ise Farsça olan, ancak kesin olarak birinin diğerinden tercüme edildiği anlaşılan 7 şiirin tanıtılmasına odaklanmaktadır. Çalışmanın amacı, bu şiirlerin hangisinin hangisinden çevrildiğini ayırt etmek olup, bu hedef doğrultusunda önce Avnî ve Fânî'nin yaratıcılığına kısaca bir bakış yapılmış, ardından doğrudan söz konusu şiirlerin incelemesine geçilmiştir. Elde edilen kaynaklar ve veriler doğrultusunda, bu şiirlerin asıllarının Fatih Sultan Mehmed'e ait olduğu ve Fânî divanındaki şiirlerin tercüme olduğu tespit edilmiştir. bu konu Nevâî'yi tesiri altına alan kimselerin sayısının artması, türkçe'nin batı-doğu ilişkileri ve daha başka bakımlardan son derece önemlidir.

Anahtar kelimeler :Sultan II. Mehmed, Ali Şir Nevâî, Fânî, Avnî. Farsça, Türkçe, Gazel.

Giriş:

-Sultan İkinci Mehmed 15. Yüzyılın ikinci çeyreğinde doğmuş ve keskin kılıcı ve üstün zekasıyla çağ açıp çağ kapatan kimselerden olmuştur, onun hayatı yeterli derecede tanındığı için biz o konuyu araştırmaktan vaz geçerek onun kaleminden hasıl olanları ve dahi yaradıcılığını göz önüne alıyoruz:

Nesir eseri:

Fatih'in bosna ruhbanlarına verdiği ahitname onun kaleminden hasıl olmuş tek nesir eseridir. Bu eser, Fatih'in yazı üslubunun aydınlatılması ve onun elyazısının bilinmesi gibi birçok açıdan önemlidir(Karacakaya Ve Yücedağ 2019,148-149)

Nazm eserleri:

Fatih'in nazm eserleri onun kendi anadili olan türkçe kaleme aldığı şiirleri ile sınırlıdır. Avnî mahlasıyla yazılan bu şiirlerin Fatih hayattayken kendisi tarafından mı yoksa sonralar başkaları tarafından mı tertip edildiği belli değildir. elimizde Avnî divanından 4 elyazma nüsha vardır, ayrıca Dağınık mecmualarda da divan nüshalarında bulunmayan bazı şiirler de vardır.

Divan nüshaları ve mecmualarda mevcut olan verilere bakıldığında Fatih'in askeri ve devlet işleriyle yoğun uğraşlarına rağmen onun edebi yaşamla da irtibat kurduğu aydınlaşmaktadır. Mesela divan nüshalarında onun bir mısra'na yazmış yaklaşık 30 tekmele görünmektedir, ayrıca mecmualardaki verilerde Fatih'in kendisinin de bazı şairlere yazdığı nazireler mevcuttur, nihayetle Fâtih Dîvân'ı yetmiş dört gazel, bir muhammes, iki kıt'a, bir murabba, on bir beyit ve bir mısra'dan oluşmaktadır.

-Ali Şir Nevâî ise tarihin en başarılı şairlerindendir. Onun hayatı ve eserleri konusunda çok sayıda araştırmalar yapılmıştır. O nedenle de biz direkt onun Fânî mahlasıyla yazdığı farsça divanının incelemesine geçmeği tercih ediyoruz.

Fânî divanından elimizde 10 nüsha vardır(Razmi 2023: s37)³⁹.bu divan İran'da türkiye'de ve özbekistan'da neşr edilmiştir.

³⁹ Adı geçen kitapta aslında 11 yazma eser tanıtılmaktadır. Ancak 2 ve 4 numaralı nüshalar aslında tek ve aynı nüshadır ve eskiden Türk İslam eserleri Müzesi'nde, şimdi ise Galata mevlvihanesi'nde saklanmaktadır; Mezkur kitaptaki yanlış da işte buradan kaynaklanıyor.

Bu divanın toplanma ve tertip tarihini hicri 902. yıldan sonra bilmek gerekir; bu konuyu yeri geldikte daha detaylı şekilde inceleyeceğiz.

Nevai'nin bu eseri onun yaradıcılığının en düşük noktasıdır, Fani divanının nüsha sayısının azlığı(ki sayısız türkçe divanı nüshalarıyla mukayesede bulunduğu daha açık olacaktır) da sözümüzün sübutudur, bu eserin zayıflığını kendi devrinde babürşah da anlamış ve 'nevai'nin farsça divanında güzel beyitler de var ama çoğu zayıf ve değersizdir'(Rahmeti Arat 2000: s264-265) diye bizim konumuza muvafakatla yanaşmıştır.

-Benzer ve ya aynı şiirler: (şiirlerin sayısı toplam 7'dir)

1-

Avnî:(ALİ EMİRİ NÜSHASI: 2b-3a)

Çü oldı la'lüñe teşbîh cân-fezâ-yı şerâb
Dile ziyâde olur dem-be-dem hevâ-yı şerâb

Fânî: (P2 NÜSHASI:181b)

چو شد شبیه لب لعل جانفزای شراب
مرا زیاده شود دم‌به‌دم هوای شراب

(Şarap senin dudaklarına benzer olduğu için beim şarap isteğim gittikçe artar.)

Avnî:

Behâr oldı vü güller açıldı ey sâkî
Kadeh getür ki bu fasl eyler iktizâ-yı şerâb

Fânî:

بهار دلکش و گل‌های خوش، بده ساقی
قدح، که فصل چنین دارد اقتضای شراب

(Ey saki, Bahar geldi ve güller açtı, bana bir bardak şarap ver niye ki böyle bir zamanda şarap gerekir.)

Avnî:

Yeter çerâğ baña şem'a ihtiyâcum yok
Fürûğ-ı mâh-ı ruh-ı sâkî vü safâ-yı şerâb

Fânî:

چو شمع سوی شبستان ما بری که بس است
فروغ ماه، رخ ساقی و صفای شراب

(Ey saki, Neden yanımıza gerlirken mum getiriyorsun? Ay ışığı, saki yüzü ve şarap sefası bize yeter.)

Avnî:

Başumda gerd-i mezellet elümde köhne sifâl
Kanı benüm gibi devr içre bir gedâ-yı şerâb

Fânî:

به فرق گرد مذلت به کف شکسته سفال
به کوی میکده نبود چو من گدای شراب

(Aşağılanmış bir durumda elimde kırık bir sürahi variken meyhane'de benim gibi sarhoş yoktur.)

2-

Avnî: (ALİ EMİRİ NÜSHASI: 11b)

Makâm-ı me'men-i meyhâne pîr-i deyr-i şefîk
Kime ki ola müyesser nasîbidür tevfik

Fânî: (P2 NÜSHASI:268b)

مقام امن چو دیر و چو پیر دیر شفیق
هر آنکه هست مسلمان شماردش توفیق

(Meyhane gibi emniyetli bir yer ve dostu olmuş bir pir-i deyr her kimseye nesip olursa, müslüman olanlar onun bu ahvalini başarı sayarlar.)

Avnî:

Melâl-i devri gönülden refîk-i mey giderür
Velî dirîğ ki yokdur bu devr içinde refik

Fânî:

رفیق، میبرد از دل برون ظلالت دور
دریغ از آنکه درین دور یافت نیست رفیق

(Gerçek bir dost zaman zaman vuku bulan hadiselerin üzüntüsünü insanın yüreğinden giderir, ancak ne yazık ki bu zamanda gerçek bir dost bulunmaz.)

Avnî:

Bu meste keyfiyyet-i bâdeden suâl itmeñ
Belî hakîkat-ı-deryâyı kande biçe garîk

Fânî:

چو من به باده فتادم می‌رس کیفیتش
که از حقیقت دریا خبر نداد غریق

(Ben içkiye düştün, nasıl olduğunu bana sormayın niye ki denizde boğulan kişi deryanın hakikatini bilmez.)

Avnî:

Ne deñlü zühd-i riyâ hâletini göstersen
Tasavvur eyleme sûfî ki eyleyem tasdîkd

Fânî:

بلا به وعده و صلح همی دهی ولیکن
مکن تصوّر آن کاین سخن کنم تصدیق

(Benim belaya uğrayacağımı söylersin ama sözünü doğrulayacağımı sanma!)

Avnî:

Visâl-i yâr dilerseñ fenâyî ol 'Avnî
Ki bahs-i 'ilm ü amel ser-be-ser olur

Fânî:

ال یار چو خواهی فنا گزین فانی
که بحث علم و عمل سر به سر بود ترزیق

(Ey Fânî! yara vasıl olmak istiyorsan dünyadan vaz geç, niye ki ilm-ü amel bahisleri tepeden tırnağa yalandır.)

3-

Avnî: (ALİ EMİRİ NÜSHASI: 12a-12b)

Kaçan ki cür'a ile tâze rûh bula hâk
Tarîk-i 'ışkda hâk olmadan baña ne bâk

Fânî: (P2 NÜSHASI:270a)

اگر تو جرعه فشانی گهی ز می بر خاک
مرا ز خاک شدن در طریق عشق چه باک

(toprağa şerap saçan kişi sen olursan benim aşk yolunda ölmekten hiç korkum yoktur.)

Avnî:

Figân ki cân ile gölüm bu devrde yakdı
Gehî mey âteşi vü gâh rûy-i âteş-nâk

Fânî:

که جان و دلم سوخت ساقی گلچهر
گهی ز آتش می گه ز روی آتشناک

(Ah ki gül yüzlü saki bazen şarap odu bazen de ateşli suratıyla beni yaktı.)

Avnî:

Rikâbuñ öpmek içün başumı fedâ kıluram
Eger ki bend ola boynuma rişte-i fitrâk

Fânî:

سرم زدی و خوشم بر امید پابوست
اگر ببندی‌اش ای شهسوار بر فتراک

(Ah ey şeysüvarım! Kellemi aldın ama onu atının tasmasına bağladığında ayağını
öpebilmek umuduyla sevinitorum.)

Avnî:

Yele varur çü ese bâd-ı kahr-ı istiğnâ
Niteki ahker ü hâkister encüm ü eflâk

Fânî:

وزد چو صرصر عشق آن زمان رود به عدم
به سان اخگر و خاکستر، انجم و افلاک

(Aşk rüzgarı esince yok olacağız, aynen ateş parçası ve köz gibi.)

Avnî:

Fenâ riyâzı gül ü gongasmdan ey 'Avnî
Nişân virür dil-i sad-çâk ü hırka-i sad-çâk

Fânî:

ز غنچه و گل و باغ فنا مگر فانی
نشان دهد به دل چاک و خرقه صد چاک

(ey Fânî yokluk bağı goncalar ve güller yırtık elbisenden ve pare-pare yüreğinin
simgesidir.)

4-

Avnî: (ALİ EMİRİ NÜSHASI: 18b)

Ey pür-gül ü şükûfe yüzüñle behâr-ı hüsn
Mihr-i rûhuñla rûşen olur rûzgâr-ı hüsn

Fânî: (P2 NÜSHASI:306a-306b)

ای پر گل و شکوفه ز رویت بهار حسن
روشن ز آفتاب رخت روزگار حسن

(Ey ki güzellik baharı senin yüzünle çiçeklidir, hüsn devri bile senin yüzünün
ışığından.)

Avnî:

Bâğ-ı cemâl hüsnüñ ile pür-safâ durur
Şâd-âbdur cemâlüñ ile nev behâ-ı hüsn

Fânî:

در لعلت آب زندگی اما چو زنده‌رود
شاداب از جمال تو شد جویبار حسن

(Dudağında zinderud gibi hayat suyu var, Hayat nehri senin güzelliğinden yüzü güler
olmuş.)

Avnî:

Nahl-i kadûñ ki serv-i ser-efrâz-ı hüsndür
Oldı bülend kadd-i bülendüñle kâ-ı hüsn

Fânî:

نخل قدت که سرو سرافراز حسن شد
بالا گرفت گل نو از تو کار حسن

(Senin uzun boyun güzelliğin yüce selvisi oldu, ey yeni açan gül hüsn işi seninle tuttu.)

*

Avnî:

Sultân-ı hüsn yüzün ü haçib durur kaşuñ
Cellâd çeşm ü zülf-i siyeh perde-dâr-ı hüsn

Fânî:

سلطان حسن روی تو و حاجب ابرویت
جلاد چشم و زلف شده پرده‌دار حسن

(Yüzün güzellik sultanı, kaşların ise hacıpleridir, hemde gözlerin o sultan buyruğundaki cellatlar ve saçların güzelliğinin muhafızlarıdır.)

5-

Avnî: (ALİ EMİRİ NÜSHASI: 18a)

Tevârîh-i Cem ü İskender itmez hâtırum hergiz

Meger câm-ı cihân-bîn eyleye anı yine rûşen

Fânî: (P2 NÜSHASI:306a)

ز تاریخ جم و اسکندر آمد تیرگی بر من

مگر جام جهان بین سازدم آینه را روشن

(Cemşid ü iskenderden okumaktan sıkıldım, beni sadece ondan cihanı görebileceğim bir sürahi ve şarap iyileştirebilir.)

*Avnî:

İrem bâğından u Nemrûd odından sürme efsâne

Getür ol câm-ı âteş-rengi kim 'âlem olur gül-şen

Fânî:

مرا از آتش نمرود و گلزار ارم کم کو

بده آن جام آتش بین که عالم گردد روشن

(Bana nemrud ateşi ve irem gülzarından laf etme, onun yerine ateş gibi ısıtıcı olan bardağı ver ki dünya hoşuma gitsin.)

Avnî:

Felek her gün çü merdân-r cihânı zîr-i hâk eyler

Ko câm-ı merg yâdını getür bir câm-ı merd-efgen

Fânî:

فلک هر روز مردان جهان را کافکند بر خاک

ز جام مرگ تا کی باری از یک جام مرد افکن

(dünya her gün kahramanlarını yere seriyor, Ölüm kadehiyle bizi ne zamana kadar götüreceksin, pehlivanları deviren bir kadeh ver bize.)

Avnî:

Zemâna i'tibar u 'ömre olmaz i timâd itmek

Hoş ol dem kim bu devr içre krlavuz devr sâgar fen

Fânî:

چو بر عمر اعتمادی نی و دوران را بقایی نیست

خوش آن کو ساخت در عمر گرامی دور ساغر فن

(Ömürlere itimat edemeyiz, devr ise sonsuz değil, ne mutlu ömrünü içki ile geçirene.)

Avnî:

Bu ebnâ-yi zemândan kime diseñ dîst cânısuñ

Yakîn bilgil ki kendü cânuña hâzırladuñ düşmen

Fânî:

ز ابنای زمان آن را که گویی دوست جانی

یقین می‌دان به جان خویش پیدا ساختی دشمن

(Bu zamanda Eğer insanlardan herhangi birine "canım dostum" dersen, şüphesiz bil ki kendine bir düşman yaratmışsın!)

Avnî:

Çemen ra'nâlarına 'ömr bâğından haber yokdur

Bu hâle eşk ü nâleyle behâr elbet ider şîven

Fânî:

جوانان چمن را از بهار عمر چون بر نیست

به اشک و ناله گویا ابر از این معنی کند شیون

(Hiç bir insanın sonsuzluktan bir payı olmadığı için Görünen o ki bulut bu anlamdan dolayı ağlıyor.)

Avnî:

Bu dünyâ-yı denî için niçe bir dest ü pâ urmak
Elüñe âstîn ü pâyuña mesken yeter dâmen

Fânî:

پی دنیای دون تا چند دست و پا زنی یک ره
فروکش دست اندر آستین و پای در دامن

(değersiz Dünya için daha ne kadar çalışacaksın? Elini kolunun içine, ayağını eteğinin altına sakla.)

Avnî:

Bu dâr'ül-hâdisê içre niçe gün durmağ olursa
Hemân yeğdür ki 'Avnî idesün meyhâne[yi] me'men

Fânî:

اگر فانی درین دیرالحوادث چند روزی هست
بود بهتر کز افتها کند میخانه را روشن

(Eğer Fânî'ye bu felaketlerin içinde kalmak varsa iyisi o ki zamanını meyhane'de geçirsin.)

6-

Avnî: (ALİ EMİRİ NÜSHASI: 22a)

Gör ol Türk-i Hıtâyî nûş kılmiş câm-1 sahbâyı
Salar dil milketine türktâz-ı katl ü yağmâyı

Fânî: (P2 NÜSHASI: 165b)

گر آن ترک خطایی نوش سازد جام صهبا را
نخست آرد سوی ما ترک تاز قتل و یغما را

(O tür mahbubum mey içerse ilk önce bize saldıracaktır.)

Avnî:

Ruhı nâzüklük ile yele virmiş güller evrâkın
Kadi çâpüklük ile hâke salar sery-i ra'nâyı

Fânî:

رخش در نازکی بر باد داده صفحه گل را
قدش در چابکی بر خاک رانده سرو رعنا را

(O güzellikte çiçekleri ve yücelikte serv ağacını geçmiştir.)

Avnî:

Lebinden bûse men'ine çekerken gamzesi hançer
Kaçan mümkün durur dilden giçürmek bu temennâyı

Fânî:

به منع بوس آن لب چون دو صد تیر است از آن مژگان
که در خاطر تو اندر راه دادن این تمنا را

(Onun kirpikeri onu öpülmekten savunmakla vazifeli yüzlerce ok gibi iken kim onu öpmeyi isteyebilir?)

Avnî:

Behâr-ı 'ârız-ı dilberde tâze güller açılmış
İderse n'ola bülbül gibi 'âşıklar temâşâyı

Fânî:

بهار عارضش را تازه گلهای عجب بشکفت
خدا را مدعی مانع مشو یک دم تماشا را

(O gülereken bahçe gibi Yüzünden yeni çiçekler açmış gibi oluyor, size yalvarıyorum onu görmeme mani olmayın.)

Avnî:

Aceb mi muğ-beçenüñ/la'l-i cân bahşına cân virsem
Ki bu deyr-i kühendin taşra salmışdur Mesîhâyı

Fânî:

من و کوی مغان وان مغیبه کز لعل جان پرور
به نکته کرده زین دیر کهن بیرون مسیحا را

(Ben ile zerdüştiler mahlesi, dudağıyla mesihayı manastırdan dışarı çıkarmış şarap satan oğlanla birlikte.)

Avnî:

Harâbât ehlinüñ yanında çün bir cür aya degmez
Yeridür âteşe salsam libâs-ı zühd ü takvâyı

Fânî:

چو در کوی خراباتش به یک ساغر نمی گیرند
در آتش افکنم به این لباس زهد و تقوا را

(Zahidlik elbisesini bir bardak için satabilemiyorsam, ateşe atmam daha hayırlıdır.)

Avnî:

Niçe pinhân idem kim âteş-i 'ışk u mey-i rûşen
Kılur izhâr çâk-ı sîneden her sırr-ı ahfâyı

Fânî:

چه پوشانم ز مردم کاتش عشق و می روشن
ز چاک سینه ظاهر کرد سر مخفی ما را

(Aşk ateşiyle gizli sırrım belli oldu, daha niye millettten gizleneyim?)

Avnî:

Çıkar câm-ı Cemi 'Avnî hazîneñden temâşâ kıl
Eger bilmek murâduñsa ke-mâ-hî kâr-1 dünyâyı

Fânî:

بگو کارند جام جم ز مخزن ای شه دنیا
که بنمایم به شاهان بی وفایی های دنیا را

(Ey cihan sultanı! söyle dünyanın şahlarına yaptığı vefasızlıklarını göstereyim diye cam-i cem'i hazineden getirsinler.)

7-

Avnî:(ALİ EMİRİ NÜSHASI: 21b)

Sâkî pür eyle câm-ı şerâb-ı mugânei
Ma'mûr kıl harâba varan kâr-hânei

Fânî: (P2 NÜSHASI:172b)

در جام جم بریز شراب مغانه را
در وی ببین حقیقت این کارخانه را

(şarabı cam-ı cem'e dök ve onda dünyanın gerçeklerini gör)

Avnî:

Ey pîr-i deyr ehl-i harâbâtı mahrem it
Keşf eyle bâde sırrını terk it behânei

Fânî:

ای پیر دیر اهل خرابات محرم اند
زین را ز نکته گوی و رها کن بهانه را

(Ey mabed piri! Harabat ehli mahremdirler, bu sözü söylemekte ihmal etmeyi bırak.)

Avnî:

Bî-hodluk itseler eger esrâr-i câm ile
Mest eyle sunmağ ile mey-i bî-hodânei

Fânî:

بی اعتدالی ار کنم از شور این حدیث
در حلق من بریز می بیخودانه را

(Bu söz sonucunda hata yaparsam, bilinçsizlik şarabını boğazıma dök.)

*Avnî:

Ol mey ki levhisi dilden ala şüst ü şûy ile
'Ayş-ı mugânei vü cefâ-yı zemânei

Fânî:

کأن می زمان زمان برد از لوح خاطر
عیش زمانه را و جفای زمانه را

(Niye ki o şarap bana zamanın iyiliğini ve kötülüğünü unutturur.)

Avnî:

ör mey ferâğını nazar/it sakf-tdeyre kim
Nâr-1 Kelîmden diler iseñ zebânei

Fânî:

بنگر به عکس میکده عکس فروغ می
گر ز آتش کلیم ندیدی زبانه را

(Hz. Musa ateşinin alevini görmediysen, Mey'in meyhanenin tavanındaki yansımaları bak.)

Avnî:

Avnî o bezme varmağa lâıyk degülse ger
Men' itmeñüz ki bâri öpe âstânei

Fânî:

فانی چو نیست لایق این بزم ای رقیب
باری بمان که بوسه زند آستانه را

(Ey rakibim! eğer Fânî bu bezme katılmaya layık değilse, bari çekil ki astanayı öpsün.)

İzahlar:

2. ve 3. ve 5. şiirler Avnî ve Fânî divanında tamamen aynılar.

1. şiirde Fatih'in şiiri 5 beyttir. Fânî şiiri ise 7 beyttir. Fânî divanında Avnî'nin şiirinden bir beyt hariç tüm beytlere benzer birer beyt vardır.⁴⁰

4. şiirde Fatih'in şiiri 6 beyttir. Fânî şiiri ise 9 beyttir. Fânî divanında Avnî'nin şiirinden üç beyt hariç tüm beytlere benzer birer beyt vardır.⁴¹

6. şiirde Fatih'in şiiri 8 beyttir. Fânî şiiri ise 9 beyttir. Fânî divanında Avnî'nin tüm beyitlerine benzer birer beyt vardır.⁴²

7. şiirde Fatih'in şiiri 6 beyttir. Fânî şiiri ise 7 beyttir. Fânî divanında Avnî'nin tüm beyitlerine benzer birer beyt vardır.⁴³

⁴⁰ Fani divanında olup da Avni divanında bulunmayan beytler şunlardır:

شه ار دهد صلۀ شعر، ملک جمشیدم/ ز بهر مجلس رندان کنم بهای شراب
مراسم قوت حیات از شراب ای فانی/ چرا که قوت حیاتم بود برای شراب

Avni divanında olup da fani divanında benzeri bulunmayan beyt ise şudur:

Gice yol üzre yatup mest nakdi aldurduñ
Ne kaldı 'Avni elinde k'ola bahâ-yı şerâb

⁴¹ Fani divanında olup da Avni divanında bulunmayan beytler şunlardır:

خورشید زر فشاندن هر روزداهش به دهر/ بر پای تو ز چرخ فشاندن نثار حسن
در آسمان مهی بُد و در بوستان گلی/ یدا به دور روی تو شد اعتبار حسن
مجنون که بود عاشق لیلی و حسن او/ هرگز نبود چون من دیوانه زار حسن
اکنون که مستی حسنی دریاب خاطر/ زان بیشتر که در سرت افتد خمار حسن
با حسن بی نهایت او شکر فانی/ کز روی عاشقی نشدی شرمسار حسن

Avni divanında olup da fani divanında benzeri bulunmayan beytler ise şunlardır:

ap göñlümüñ harâbesin ey bâni-i cefâ
Bir gün ola harâba vara kâr [u] bâr-i hüsn
'İşk-ı riâyâyı terk idemez zâhidi görüñ
Şükr-i Hudâ ki 'Avni degül şerm-sâr-ı hüsn

⁴² Fani divanında olup da Avni divanında bulunmayan beyt şudur:

ز میخانه شکافی گر بود در خلوتت ای شیخ/ از آن بهتر بسی کز روضه در گورت بود روزن

⁴³ Fani divanında olup da Avni divanında bulunmayan beyt şudur:

Her iki divandaki noksanlar mühtemelen elimizde olan nüshaların eksik yönlerinin olmasından kaynaklanmıştır, gelecekte her iki divan için yeni nüshaların bulunması beklenebilir.

*

Yukarıda gelen şiirleri Fatih tarafından bakılırsa 6 gazel ve 1 kıt'a'dan oluşmaktadır, Fâni tarafından bakılırsa da hepsi gazeldirler. Toplam 80 beyitten oluşan şiirlerin çoğunluğunu birinin diğerinden tercüme olanları teşkil etmektedir. Çevirmen şairin asıl maksadının hepsini aynen tercüme etmek olduğu ve sadece mecbur kaldığında original beytin mazmununa yakın bir beyit yazmak olduğu düşünülebilir.

Buradaki asıl soru kimin kimden tercüme ettiğidir, kanaatimize göre sözümüz konusu şiirlerde Çevirmen şair Nevâî'dir. Görüşümüzün nedenleri ise şunlardır:

1- Fâni divanının oluşma tarihi:

Yukarıda belirttiğimiz gibi Nevâî'nin kendi verilerine dayanarak onun Fâni mahlasıyla yazdığı farsça divanının oluşma tarihini H. 902. yıldan sonra bilmek gerekir. Nevâî kendi divanına yazdığı dibaçe'de Abdulrahman Câmi'nin hep kendisine farsça yazmayı da önerdiğini söyler(Fani Divanı |N| Nüshası:2^a); o hemde Câmi hayattayken hiç farsça ile meşgul olamadığını söyler(aynı kaynak aynı sayfa); Câmi vefat ettikten sonra Sultan Hüseyin'in buyruğuyla H. 902. yılında toplamıştır, ama bu söz Fâni divanındakilerin bütünü o tarihten sonra vücuda gelmiştir manasına gelmiyor, niye ki yine Nevâînin kendi verdiği malumata göre o Tuhfetü'l-efkâr adlı kasidesini yazdıktan koşarak Câmi'nin yanına gitmişti (Hamsetü'l-Mutahayyerin:751^b), Nevâî yine Fâni divanına yazdığı önsöz'de kendisinin sadece Sitte-i Zarûriyye adlı bir kasideye sahip olduğunu söyler(Fani Divanı |N| Nüshası:2^b), H. 905. yılda yazdığı Muhakemetü'l-Lugateyn adlı eserinde ise kasidelerinin sayısının "Fusûl-i Erba'a" ile birlikte iki'ye(aslında on'a) çıktığını söylemiştir(Muhakemetü'l-Lugateyn:742^a) neticede divan-ı Fânînin 902. yılından sonra toplanmaya başladığı ve bu toplanmanın ömrünün sonunda kadar sürdüğü söylenebilir. Fâni divanının işi 905. yılda bile bitmez niye ki Nevâî Muhakemetü'l-Lugateyn'de kendisinin 475 farsça gazel yazdığını demiştir(Külliyat-ı Navai: s41), ancak eldeki Fâni divanı nüshalarında yaklaşık 550 gazel mevcuttur, bu ise Nevâînin Muhakemetü'l-Lugateyn'in yazılışından sonra yaşadığı son bir yılda da yine Fâni divanının tertibi ile uğraştığı ve en azından 70-75 gazel yazdığının kanıtıdır.

Sonuç şu ki Nevâî söylediği 902. tarihinden önce farsça şiire sahip olmuşsa da kendi verilerine dayanarak farsça şiirleri kaside(leri) ile sınırlıdır, neticede farsça divanını teşkil eden şiirlerin çoğunu o tarihten sonraya ait bilmeliyiz.

Fatih Sultan Mehmed'in ise h. 886. yılda vefat ettiğini göz önüne alırsak, şiirlerin aslının Fânî'ye ait olmasının mümkün olamayacağı açıktır.

2- Fâni divanındaki bazı işaretler:

Yukarıda gelen şiirlerin Fâni divanında başlıkları şöyledir:

Nüsha şifresi↓	1		3	4	5	6	7

N ⁴⁴	تتبع برخی از ظرفای زمان		تتبع خواجه	-	-	تتبع خواجه	طور خواجه
L ⁴⁵	تتبع برخی از ظرفای زمان		تتبع خواجه	تتبع خواجه	مخترع	تتبع خواجه	در طور خواجه
Z ⁴⁶	تتبع برخی از ظرفای زمان	تتبع خواجه	تتبع خواجه	تتبع خواجه	مخترع	تتبع خواجه	-
H ⁴⁷	تتبع برخی از ظرفای زمان		-	-	-	-	-
P1 ⁴⁸	تتبع برخی از ظرفای زمان		تتبع خواجه	تتبع خواجه	مخترع	تتبع خواجه	در طور خواجه
P2 ⁴⁹	تتبع برخی از ظرفای زمان		-	-	-	-	
M ⁵⁰	-		تتبع خواجه	تتبع خواجه	مخترع	ایضاً له	در طور خواجه
D ⁵¹	-		-	-	-	-	-
G ⁵²	تتبع برخی از ظرفای زمان		-	تتبع خواجه	مخترع	تتبع خواجه	در طور خواجه
B ⁵³	تتبع برخی از ظرفای زمان	تتبع خواجه	تتبع خواجه	تتبع خواجه	مخترع	تتبع خواجه	در طور خواجه

Bu bilgilere göre 5. Şiir hariç söz konumuz olan hiçbir şiirin Nevâî'nin kendi yaratıcılığına dayanarak yazıldığı iddia edilmemiştir; üstelik 1. Şiir'in açıkca Nevâî ile çağdaş bir zarîf'in tesirinde yazılmış olduğu belirtilmiştir, başlıkların nevai'nin tarafından mı yoksa katipler tarafından mı eklendiği tam aydın değil; herhalde söz konusu şiirlerin fani divanında original olmadığında dair işaretlerin varlığı bu şiirlerin tercümesinin Nevâî'ye ait olduğu dölüşüncesini güçlendirir.

Sonuçlma:

1- söz konusu olan şiirlerin aslının Avnî'ye ve çevirilerinin ise Fânî'ye ait oldukları tesbit edilmiştir.

2- Sultan İkinci Mehmedin kılıcından başka kaleminin ne kadar keskin ve başarılı olduğu bir daha isbatlanmıştır.

⁴⁴ Bkz: Razmi, 2023: s37, 1. Nüsha

⁴⁵ Bkz: Aynen, 3. Nüsha.

⁴⁶ Bkz: Aynen, 5. Nüsha.

⁴⁷ Bkz: Aynen, 6. Nüsha.

⁴⁸ Bkz: Aynen, 8. Nüsha.

⁴⁹ Bkz: Aynen, 7. Nüsha.

⁵⁰ Bkz: Aynen, 3. Nüsha.

⁵¹ Bkz: Aynen, 10. Nüsha.

⁵² Bkz: Aynen, 4. Nüsha.

⁵³ Bkz: Aynen, 9. Nüsha.

3- Bazı şiirlerde bazen Avni bazen de Fani divanında diğerinde bulunmayan beyitlerin olması, noksanlı divandan(ister avni ister fani) daha mükemmel nüshaların da mevcut olabileceğini düşündürür bilir.

4- bu konu Nevâi'yi tesiri altına alan kimselerin sayısının artması bakımından ve dahi türkçe'nin batı-doğu ilişkileri bakımından son derece önemlidir.

5- Fani divanını bir kere daha Nevai'nin tercüme sanatındaki yeri açısından incelenmek gerekir.

Kaynaklar:

Elyazmlar:

1. **Divan.** Fani. 3850. İstanbul Nuruosmaniye Koleksiyonu.
2. **Divan.** Fani. 469. İstanbul Lala İsmail Koleksiyonu.
3. **Divan.** Fani. 117. İstanbul Galata Mevlevihanesi Koleksiyonu.
4. **Divan.** Fani. 632. İstanbul Hekimoğlu Koleksiyonu.
5. **Divan.** Fani. 1156. Kütahya Tavşanlı Zeytinoğlu Koleksiyonu.
6. **Divan.** Fani. Turco 285. Paris Milli Kütüphanesi.(Metinde P2 Olarak Geçmiştir)
7. **Divan.** Fani. Turco1345. Paris Milli Kütüphanesi.
8. **Divan.** Fani. Or 11249. British Museum.
9. **Divan.** Fani. 1035. Tahran Meclis-İ Şura-İ İslami Kütüphanesi.
10. **Divan.** Fani. 2866. Tahran Üniversitesi Merkezi Kütüphanesi.
11. **Divan.** İkinci Sultan Mehmed(Avni). 305. İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Koleksiyonu Manzum Eserler.
12. **Hamsetü'l-Mutahayerin.** Nevai. 308. Paris Milli Kütüphanesi.
13. **Muhakemetü'l-Lugateyn.** Nevai. 308. Paris Milli Kütüphanesi.

Yayımlanmış:

14. **Baburname.** Zaireddin Muhammed. Hazırlayan: Reşit Rahmeti Arat. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2000.
15. **Külliyat-ı Nevai.** (tıpkı basım). Hazırlayan: Günay Kut. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. 2020.
16. **Osmanlı Arşiv Vesikaları.** Hazırlayan: Recep Karacakaya Ve İsmail Yücedağ. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık. 2019.

اميرکبير نظام الدين امير عليشير نوایی رزمی، غلامرضا. تبریز: تجدد، 1402. **17.**

*

PO'LATJON QAYYUMIY TAZKIRALARIDA ALISHER NAVOIY FAOLIYATINING YORITILISHI

Ahmadaliyev Lochinbek Muhammadyusuf o'g'li,

University of Business and Science Til va adabiyot ta'limi kafedrası, PhD

nihcol95@gmail.com

10.52773/tsuull.conf.navoiy.2025/LQQV3139

Annotatsiya: "O'zbek adabiyoti namuna daftari" hamda "Tazkirai Qayyumiy" asarlari Po'latjon Qayyumiyning uzoq yillik ilmiy izlanishlari natijasi bo'lib, Qo'qon xonligi tarixi va Qo'qon adabiy muhiti haqida qimmatli manbalardan biridir. Shu bilan birga, ushbu tazkiralarda o'zbek mumtoz adabiyotining deyarli barcha davrlari hamda ularda faoliyat yuritgan professional va havaskor shoirlar to'g'risida ma'lumotlar berilgan. Tazkiralarda alohida hurmat bilan tilga olingan shoirlardan biri, shubhasiz, Alisher Navoiydir. Maqolada tazkiranavisning Alisher Navoiy hayoti va ijodiga munosabati tahlil qilingan.

MUNDARIJA CONTENTS	
Shuhrat SIROJIDDINOV. Turkiy dunyo hamkorligining mustahkam asosi Туркі әлем ынтымақтастығының мықты негізі	7
Қанат БАЙБОЛОВ. Екі халық арасындағы бауырлық пен достық рәмізі Ikki xalq qardoshligi va do'stligi simvoli	11
I SHO'BA. ALISHER NAVOIY ADABIY MEROSINING JAHON TAMADDUNIDA TUTGAN O'RN SECTION I. THE PLACE OF ALISHER NAVAI'S LITERARY HERITAGE IN WORLD CIVILIZATION	
Boqijon TO'XLIYEV. Nasimiy va Navoiy nazmi – badiiy tafakkurning yangi bazmi	15
Islam JEMENEY. Әлішер Навои	23
Yashar QOSIM. Dohiy Alisher Navoiyning ulug' izdoshi (Muhammad Fuzuliy sheiriyatida poetik in'ikos tarzining o'ziga xosligi)	35
Qodirjon ERGASHEV. Renessans adabiyotida etologik janr taraqqiyoti	42
Əlimuxtar MUXTAROV. Nizami Gencevi ve Alişir Navai'nin tür ruhu eserlerinin ve araştırmacılarının gözü ile	47
Roviyajon ABDULLAYEVA. Alisher Navoiy fenomeni yoxud Navoiy ijodining olamshumul ahamiyati	52
Насриддин НАЗАРОВ. Гуманизм и креативность в творчестве Наваи как фактор обеспечения связей между народами Евразии	60
Burobiya RAJABOVA. O'zbek navoiyshunoslari Jomiy haqida	67
Karomat MULLAXO'JAYEVA. Abdurahmon Jomiy va Alisher Navoiy g'azallarida Yusuf (a. s.) siymosining badiiy talqinlari	77
Tozagul MATYOQUBOVA. Sharq adabiyotining yetuk tadqiqotchisi	82
Nosir JO'RABOYEV. Ikki turkman hukmdori ijodi va Alisher Navoiy	87
Молдасанов Е.М., АБДУВАЛИТОВ Н.Б. Әлем әдебиетінің асқар шыңы (Әлішер Науаидың 584 жылдығына орай)	95
Hulkar HAMROYEVA. Alisher Navoiy ijodida san'at talqini	99
Злиха ЖАНТАСОВА. Шығыс әдебиетінің қазақ фольклорындағы көрінісі	103
Sherxon QORAYEV. Alisher Navoiy Badaxshon shohi va shoir Sulton Muhammad La'liy ijodi tadqiqotchisi (Navoiy va uning zamondoshlari tazkiralari ma'lumotlari asosida)	109
Ahmad AKHLAQUE, Asror Allayarov. Alisher Navoi's creative works: a scientific exploration	115

Fayzulla ISKANDAROV, Dostonjon Tojiev. “Alisher Navoi international award”: establishment and historical significance for the turkic world	118
Diyora ABDUJALILOVA. Alisher Navoiy va Yahyobey Toshlijali dostonlarida shayx va avliyolar timsoli	124
Orifjon OLIMJANOV. Alisher Navoiy va Lorendeli Hamdiy “Layli va Majnun” dostonlari kompozitsiyasiga doir	131
II SHO‘BA. NAVOIY NAZMIY, NASRIY VA ILMIY MEROSINI O‘RGANISH MASALALARI SECTION II. ISSUES OF STUDYING NAVAIY'S POETRY, PROSE AND SCIENTIFIC HERITAGE	
Nurboy JABBOROV. Alisher Navoiy “Tarixi anbiyo va hukamo” asarining siyarnoma turkumida tutgan o‘rni	136
Nusratullo JUMAXO‘JA. Navoiyning yigitlik lirikasiga mansub mustazodi	149
Maqsud ASADOV. Alisher Navoiy “Tanbeh”larining g‘oyaviy-badiiy xususiyatlari (“Mahbub ul-qulub” asari misolida)	155
Dr. Kemal Yavuz ATAMAN. Ali Şir Nevaî beyitlerinde kulluk şuuru	160
Zuhridin ISOMIDDINOV. Navoiyning “qaychi” g‘azali	165
Baxtiyor FAYZULLOYEV. Qo‘qon adabiy muhitida Navoiyga izdoshlik	170
Iqboloy ADIZOVA. Adabiy ta’sir va poetik tafakkurning yangilanishi	177
Nafas SHODMONOV, G‘iyosiddin SHODMONOV. Olti dostonida Odam Ato timsoli talqini	185
Faridaxon KARIMOVA. Xorazm adabiy muhitida debochanavislik an’analari	193
Islomjon YAQUBOV. O‘zaro ta’sir, ijodiy mushtaraklik va o‘ziga xoslik	200
Shavkat HAYITOV, Gulshod SHOYIMOVA. Alisher Navoiyning nabotot va hayvonot olamiga munosabati	205
Obidjon KARIMOV. Alisher Navoiy irfoniy olamining yangicha talqini	212
Gulbahor ASHUROVA. O‘zbek ayol shoiralari ijodida Alisher Navoiy obrazi tasvirlari	216
Qo‘ldosh PARDAYEV. Navoiy g‘azallariga Muqimiyning nazira va taxmislari	221
Ilyos ISMOILOV. Abror hayrati	226
Shermuhammad AMONOV, Abdulhaq RAHIMI. Alisher Navoiy mustazodiga bog‘langan muxammas haqida	229
Zilola AMONOVA, Shahlola SAFAROVA. “Farhod va Shirin” dostonidagi na’t boblarning manbalari va badiiyati	235
Abdulhamid QURBONOV. Badiiy matn va tasviriy vositalar mutanosibligi	242
Muqaddas TOJIBOYEVA. Abdulla Qodiriy romanlarida Alisher Navoiyga izdoshlik masalalari xususida	248
Orzigul HAMROYEVA. Radifning bayt kompozitsiyasidagi o‘rni	252

Ma'rifat RAJABOVA. Xalq maydon kulgi san'ati belgilarining Navoiy ijodidagi ko'rinishlari	256
Nodira SOATOVA. "Farhod va Shirin" dostoni – an'ana takomili, taraqqiysi hamda sintezi sifatida	260
Umida RASULOVA. "Alisher Navoiy" romanida obraz poetikasi	266
Marg'uba ABDULLAYEVA. Yetti sayyora: badiiy talqin va ilmiy dunyoqarash	269
Sohiba UMAROVA. Suyuma G'aniyeva – navoiyshunos	273
Zuhra MAMADALIYEVA. Alisher Navoiy "Xamsa"sida mirrix obrazining majoziylik xususiyatlari	277
Aziz RAJABIY. Alisher Navoiy g'azallarining ohang jilolari (Yunus Rajabiy musiqiy merosi misolida)	282
Zarif QUVONOV. "Hayrat ul-abror"ning yangi tadqiqatlari xususida	286
Farruxbek ABDALIYEV, Gulnoza OSMANOVA. "Xamsa"da "kampir" obrazi talqini	290
Nafisa RAXMANOVA. Ramziy-majoziy obrazlar ta'vili haqida mulohazalar	293
Kamola ULUG'MURODOVA. Navoiy nazmida Layli obrazining badiiy talqini	299
Mavluda ORTIQOVA. Alisher Navoiyning "Nasoyim ul-muhabbat" asarida valiylarga xos sifatlar talqini	303
Jamila EISAR. Alisher Navoiyning she'riyatida oyina timsolining talqini ("G'aroyib us-sig'ar misolida")	308
Azizbek TOSHPO'LATOV. Alisher Navoiyga izdoshlik: Ahmad Tabibiy taxmislari	313
Sevara PARMONOVA. Tasavvufiy tazkiralari va Alisher Navoiy asarlarida Ibrohim Adham nomining zikr etilishi	318
III SHO'BA. ALISHER NAVOIY ASARLARINING MANBALARI VA MATNIY TADQIQI SECTION III. SOURCES AND TEXTUAL RESEARCH OF ALISHER NAVAI'S WORKS	
Dilnavoz YUSUPOVA, Umedullo MAHMUDOV. Alisher Navoiyning "Munshaoti Abdulloh Marvorid"dan o'rin olgan forsiy maktublari xususida	323
Manzar ABDULXAYROV. Alisher Navoiyning "Farhod va Shirin" dostoni tabdillari tahlili	330
Dr. Farhad RAHIMI. Senglah Sözlüğünün Feraği Düzeltmeleri ve Feraği'den Yanlış ktarmaları Üzerine	335
Gholamreza RAZMI. Özbekistan'da yayimlanmış iki Hayretü'l-ebrar'in tashih edilmiş metnindeki hatalarin sebeplerine bir bakiş	352
Altay NOORULLAH. Navoiy asarlarida tinish belgilarining yanglish ishlatilishi	365

Sevda BEHESHTI. Navai's Poetry as Reflected in Miniature Paintings (A study of Illustrated manuscripts preserved in Iranian collections)	376
Oysara MADALIYEVA. Alisher Navoiyning dastlabki ikki devoni Hamid Sulaymon nigohida	384
Dr. Siyamek HÜSSEYINALIZADE (Ergin Avşar). Amîr Alî Şîr Nevaî'nin şiirlerinde Şamanlığa aid Terimler ve ritüeller	395
Ozoda TOJIBOYEVA. Parij kulliyotidagi "Favoyid ul-kibar"ning matniy xususiyatlari	407
Husnigul JO'RAYEVA. Husayn Boyqaro – Husayniy adabiy merosining O'zbekistonda o'rganilishi	412
Dilnoza RUSTAMOVA. Alisher Navoiy toshbosma devonlaridagi ayrim g'azallar matnining qo'lyozma nusxalar bilan qiyosi	417
Erfan ESHGHÎNOUR. Fâni Divanındaki Avnî Divanından Tercüme Olunmuş Şiirler Üzerine	423
Lochinbek AHMADALIYEV. Po'latjon Qayyumiy tazkiralarda Alisher Navoiy faoliyatining yoritilishi	433
Dilnavoz SATTOROVA. Navoiy g'azallariga Sa'diy taxmislari	438
IV SHO'BA. ALISHER NAVOIY ASARLARINING XORIJIY TILLARGA TARJIMASI VA CHET ELLARDA O'RGANILISHI SECTION IV. TRANSLATION OF ALISHER NAVA'I'S WORKS INTO FOREIGN LANGUAGES AND STUDY ABROAD	
Hulkar HAMROYEVA, Shahlo NARALIYEVA, Ozodaxon MUSAYEVA. Qozog'istonda Mir Alisher Navoiy ijodining o'rganilishi	444
Abdulhay SOBIROV, Zamira DJURABAYEVA. "Muhokamat ul- lug'atayn" – turkiy xalqlar leksikasining so'nmas bulog'i	451
Münevver TEKCAN, Serpil Yazıcı ŞAHİN. Muhakamat al-lughatayn's literary and academic aspects.	455
Бермет ЗАКИРОВА, Дамилова НУРИЙЛА. Алишер Навоинин чыгармаларындагы тилдик каражаттар аркылуу студенттин кеп маданиятын өстүрүү	462
Nishonboy XUSANOV. "Hayrat ul-abror"dagi teonimlarning semantik va badiiy xususiyatlari	468
Mardon RAHMATOV. Qo'shma fe'l komponentlari inversiyasi	472
Rashid ZOHID. Hayot – firoq manzili	478
Shahlo HOJIYEVA. Alisher Navoiy badiiy kashfiyotlari – Cho'lpon estetik tafakkuri yangilanishi omili	482
Mo'minjon SULAYMONOV. Alisher Navoiy davrida isiriq solinganmi?	488
Abdumurod TILAVOV. Alisher Navoiy ma'naviy merosi va zamonaviy ta'lim	492
Nilufar RASULOVA. Alisher Navoiyning boqiy merosi jahon tillarida	497
Ozodaxon MUSAYEVA, Gulchehra SULTONOVA. "Muhokamat ul- lug'atayn" asaridagi turkiy fe'llar va omonim so'zlar tahlili	502

Iroda ISHONXANOVA. Alisher Navoiy hayoti va ijodining “Литература” darsliklarida aks etishi	505
Shahlo NARALIYEVA, Farrux ABDALIYEV. Hazrat Navoiy ijodida nutq madaniyati	514
АШИРОВА Т.К., КАРАЕВА Н.О., ЗАКИРОВА Б.А. Алишер Навоинин чыгармаларын санарип платформалар аркылуу жайылтуу	518
Dilorom YULDASHEVA, Shahlo NARALIYEVA. Alisher Navoiyning didaktik qarashlari	523
Komiljon ABDULLAYEV. Ta’lim tizimi bosqichlarida Alisher Navoiy hayoti va ijodini o’rgatishda fanlararo integratsiyadan foydalanish	527
Gulnoza YULDASHEVA, Sevinch UBAYDULLAYEVA. “Lison ut-tayr” dostonining ayrim morfemik xususiyatlari tahlili	531
Feruza DJUMANIYAZOVA. Alisher Navoiy ijodida milliy etnosport o’yinlari	534
Hamida JURAQOBILOVA. O’zbek she’riy matnlaridagi kognitiv metaforalarning fransuz tilida ifodalanishi	539
Abdug’ani NASRIDDINOV. Navoiyshunoslikda yangicha yondashuv	544
TEZISLAR ADABIYOTSHUNOSLIK	
AHMADOVA Shohsanam. Hofiz Xorazmiy va Alisher Navoiy ijodida zohid obrazi tasviri	550
ABDURAIMOVA Xafiza. Alisher Navoiy g’azaliyotida Doro obrazi talqinlari	553
ALIYEVA Sevinch. Anbiyolar haqidagi manbalarda Iso payg’ambar obrazi tasviri	556
ALMARDONOVA Aziza. Alisher Navoiy tarji’bandlarida dunyo ramzi	561
DEHQONOV Akramjon. Bir g’azal sharhi	564
DOLIMOV Shokir. «Hayrat ul-abror» dostoni sharhining rus tiliga tarjimasi xususida	567
GAFUROVA Shaxnoza. Navoiy me’rojnoma baytlarida qo’llangan badiiy san’atlar	569
IBOTOVA Madina. Alisher Navoiy g’azallarida jon va ishq munosabatining badiiy ifodasi	572
MEYLIYEV Xudoyberdi. Navoiy va zamondoshlari asarlarida Mirzo Mironshoh saroyi adabiy muhiti va shoir Lutfulloh Nishopuriy ijodiy faoliyatining yoritilishi	576
MUQUMOVA Surayyo. “Nasoyim ul-muhabbat”: ism, xosiyat va xususiyat	579
NASRULLAYEV Elmurod, SIROJIDDINOVA Sevinch. Xalq og’zaki ijodida Navoiy timsoli talqini	581

NURULLAYEVA Hulkaroy, MAMADALIYEVA Madina. Alisher Navoiyning “Mahbub ul-qulub” asarini o’qitish bo’yicha ayrim mulohazalar	584
OLIMJONOV Davronbek. “Boburnoma” asarida tarixiy shaxslar tavsifi (Alisher Navoiy shaxsi misolida)	587
PARDAYEVA Nigora, PIRNAZAROVA Barno. Navoiy lirikasida kichik lirik janrlar	589
SHOMURODOV San’at. Alisher Navoiy va Husayn Boyqaro munosabatlari isajon sulton talqinida	593
TO’XTAMURATOV Furqat. Alisher Navoiy g’azaliga Muhsiniy tatabbu’si	596
TURDIYEVA Maftuna. “Layli va Majnun” dostonlari kompozitsiyasidagi ba’zi farqli jihatlar	599
UMAROVA Dildor. Alisher Navoiy asarlarida sukut go’zalligi ifodasi	602
UMAROV Sardorbek. Ma’rifatning haqiqati – hayratdir	604
YANGIBOYEV Shavkat. Ito haqida	607
TILSHUNOSLIK	
YULDASHEVA Dilorom. Alisher Navoiy asarlarida rang-tus ifodalovchi birliklar	611
AXMADJANOVA Malika. Alisher Navoiy va o’zbek tilining boyitilishi: ilmiy metodlar va uslublar	613
AKBAROVA Zulfizargul. Alisher Navoiy asarlarida qo’llanilgan antonimlik hosil qiluvchi “Ahl” komponentli lug’aviy birliklar tahlili	617
YUSUPOVA Dildora. Alisher Navoiy asarlarida qimmatbaho tosh nomlari	619
MUNDARIJA	622